

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
ИЮНЬ
16
СУББОТА
№ 121 (3574)

Өргөз 20 коп.

Россий Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары чазын чажып тарыыр культураларының тарылга планын күүүсүндүкөн (1 арын).
Иеменинн ызыгуур салгаан дужаалдыг Эль-Бадры К. Е. Ворошиловтуң хүлээп алганы (1 арын).
Иеменинн Премьер-Министриниң орадакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри, ызыгуур салгаан дужаалдыг Эмир Сейф-уль-Ислам Мохамед Эль-Бадрыниң

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинниң хүлээп алганы (1 арын).
Иеменинн ызыгуур салгаан дужаалдыг Сейф-уль-Ислам Мохамед Эль-Бадрыниң Москвада келгени (1 арын).
И. Броз Титонун, Н. С. Хрущевтуң болгаш А. И. Микоянниң совет чуртта аян-чорук кылып турары (1 арын).
ВЛКСМ Төп Комитетинде (2 арын).

К. Чамзырын. — Өвүр райондуң комсомол организациязының ажылын бедке делемче (2 арын).
Кызылдын чову хоорай чагайжымында. (3 арын).
Барын талаш чурттарың чакаттарың ухурукчуларыңа ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинниң чагааларың даштыкыда канчаар көрүп турары (4 арын).

КОЛХОЗ БУДУРУЛГЕЗИНДЕ ПАРТИЯ БӨЛҮКТЕРИНИҢ РОЛЮН БЕДИДЕР

Колхозтарның партия аге организациялары болза, боттарының ажылының стилни болгаш методун сайыраңгайжытыпшаан, организас талазы-биле улам өсөр болгаш бажынар, массалар-биле харылааны калбаргыр, ажим-агый, культура тургузушкунунга практиктиг удурутпаган улам оперативтиг болдуруп ужуруту. Эге организацияларының ол ажылында дузаалар талазы-биле бригадаларга болгаш ферма-ларга партия бөлүктери улуз ролюду.

Сөөлүг үсө Тыва областың колхозтарында коммунистериң саны өскөн. Ол чорук колхоз бодурулгезинде бригадаларыңа болгаш фермаларга партия бөлүктери хөй-биле тургузуп болурунун аргаларын берген.

Партияның XX съездининиң шийтирилген амдыралыг чедишкенин күүүсүндүр, ылангыч колхозтарга көдө ажим-агый культураларының дүжүдүн улам бедидер, ниятинин малының баш санын өсүдөдүр, мал ажылының продуктузуун бедидер, бүгү колхозчуларың сууржу амдыралын дүргөн шийтирилээр дөш көдөдүн бүгү ажим-ишчилериниң күш-ажылы болгаш политиктиг көдүрүшкунунун амгы үсүндө колхоз бодурулгезинин участтарында партбөлүктөрүңниң организакчы болгаш кижизидичи ролюн улам бедидери вегетиниш турар.

Колхозтарга партия бөлүктери тургузар база оларның массалар ортузунга партия сазаларың көдүрүр талазы-биле СЭКП-ниң Улут-Хем райому алаан эки ажимдап келген. Ол районун колхозтарының барык шүптүзүндө партбөлүктөр тургустунган. СЭКП райому оларның ажылында удурутпа талазы-биле партия аге организацияларында негедени күш-тедирген. Райком бөдү партбөлүктөр организакчыларының семинарларын чымдырып, оларны мурнакчы ажимды колхозтарының бригадаларыңа болгаш фермаларыңа аскоруналдып, тургузулганы солуштуруп турар. Райкомдун ажимдакчылары бригадаларга болгаш фермаларга үргүлүч барып, партбөлүктөр ажимы-биле ханы танышып, оларның организакчыларыңа ажимды экижер талазы-биле сургаалдарың берип турар апарган.

Ол бүгү кемчелер колхоз бодурулгезинде партия бөлүктериңниң организакчы ролюн бедиткен. Малекон аттыг колхоз бодурулгезинде партия бөлүкү бар. Ол организакчылында эш Калын-ош ажимдап турар. Партбөлүк туудурулар ортузунга социалистиг чарышты калбарган. Ош түннелни үргүлүч үдүрүп, ол дугайың партбөлүктүң болгаш бригаданың хуралдарыңа чугаалажып турар. Ол бригадала 130 туудулар, оларның арасында 20 ажим коммунистер бар. Бригадала чурттага бажынарларын туудурун бо чыгы пазыны ажим күүүсүндүр турар. Ош ынай 100 инек, 100 бызаа кирер кажааларың, колхоз баштаар чериниң дүрт өрөз конторазының, школа столовазының, гаражың, 300 тонна тарама сквалының, 1000 баш хой кирер кажааларың бол туудуларың дооскан. Ол болза, бригадала масса-политиктиг ажимды өкшөөниңиң, күш-ажылың организакчылының түннелни болган. Ол колхозта шүптү 6 партбөлүктөр бар. Партия аге организакчы (секретары эш Хурагандай) оларның ажылында удурутпаган экижидип, партбөдү хуралдарыңа партбөлүктөр организакчыларың үргүлүч олуруштуруп, оларның ажылында практиктиг дузалачыны көргүзүп турар.

Мичалза-дө СЭКП-ниң Тес-Хем, Барын-Хемчик районнары партия бөлүктериңниң ажим-чорудулазын сонуургавай, оларның отчеттарың албайн, парт-

бөлүктөр организакчыларының семичаларын болгаш чөвүдө хуралдарың чымдырбайн турарлар. Ол районнара партия аге организациялары партбөлүктөр организакчыларың партияжи ажимды дуржулазы-биле чөсөтөдөй, оларның ажимга харысалганын бедитпей келгенер.

СЭКП-ниң Би-Хем, Тавды районнары колхоз бодурулгезиниң чедишкенин-рин шийтирилеп турар участтарга коммунистериң күжүн эки таарыштыр тургузуп турарлар. Ош журунда Би-Хем районунун 6 колхозтарының чүтге чагызында партия бөлүктери тургустунган.

Коммунист бүрүз күш-ажыла бодурулгелерин көргүсүң дөш, бодуруң мурнакчы ролю-биле партия кемжигүн эсегерге үсегерип бөдүн дөш ажимды чорудары партия бөлүктериңиң чугула хулаалгези болур. Партия бөлүкү ылангыч түс-түс колхозчулар арасында социалистиг чарышты хүн-бүрү удурутп ужуруту. Ажим нормаларының ортумак көргүзүлгезинге кызыгааратынмай, харын мурнакчы бригадаларың болгаш колхозчуларың чедишкенингерге деневежирпеге утаганган организакчы ажимды бригадала, фермага чорудар керек.

Социалистиг чарышты түннелдерин болгаш өзгөчөгил сорулгаларың чугаалазыңа, мурнакчыларың илередиң демделээрине, ажимда четпестериң чогуур үсүндө илередиңге бригадалар болгаш фермалар ажимдакчыларының бодурулгези хуралдарың улуз ролю обинаар. Партия бөлүктери ычанганш шак йндыг бодурулгези хуралдарының организакчылары болуп, ош белекээрине, эртеринге идеяжи кийриң, ылым хуралдар колхозчуларың кижизидериниң школазы болган турарың чедиң ап турарлар. Би-Хем районунун «Кызыл тарачы» колхозунун Утте сүт-барзан фермазында эш Доур-вола баштаган партия бөлүкү бар. Ош ажимды план өзүгар чоруп келген. Партбөлүк бөдүнүң колхозчулар-биле калтышкан ажим хуралдарың үргүлүч кылып, ферманың мурнуңа тургустунган сорулгаларың күүүсүндө алырының аргаларың чугаалажып ап турар. Партбөлүк организакчы болгаш кижизидичи ажимды үргүлүч чорудуп, агитхуудустан үндүрүлгезин башкарып, колхозчулар ортузунга беседалар чорударыңа, содунаар номчуруңа активчилерин кийриштирип турар. Мичанганш ол ферма колхозтун бодурулгези оналдызын чедишкениң күүүсүндүр турарың анаа-ла таварыла эвес.

Партия бөлүкүнүн ажимының чедишкени ош организакчы, политиктиг белекелден дика хамааржыр. Мичанганш партия аге организакчыларының секретарылары болгаш бюралары партбөлүктөр организакчыларың үс-үсө чыгып, оларны практиктиг ажимда өөредип, ажимда четпестериң илередиң, чагыларын сагындырып, эгелекчи сагалдарын дөшөп турары чугула.

Партбөлүктөр организакчыларың кижизидер, партияжи ажимга өөредип талазы-биле харысалганы партияның районнар комитеттери боттарыңа алып ужуруту. Партбөлүктөр организакчыларының семинарларың, чөвүдө хуралдарың чымдырып, оларның ажылының дуржулагарың солуштуруп турары чугула.

Колхозтарың партия организакчылары бригадаларда болгаш фермаларда партия бөлүктериңге даянып ажимдакчылаан, колхоз бодурулгезиниң бүгү адырларыңа партияжи саздалары күштедирер, бүгү колхозчуларың ортузунга социалистиг чарышты калбаргыр, мичанганш ажимды алыңгы күрүне планнарының күүүсүндө-дө маавыла хандырап ужуруту.

Иеменинн ызыгуур салгаан дужаалдыг Сейф-уль-Ислам Мохамед Эль-Бадрыни К. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ хүлээп алганы

Иеменинн Премьер-Министриниң орадакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри, ызыгуур салгаан дужаалдыг Сейф-уль-Ислам Мохамед Эль-Бадрыниң СССР-ниң Дөди Советияниң Президиумунун Даргазы К. Е. Ворошилов июнь 12-де Кремльге хүлээп алган болгаш ош-биле беседа кылган.

Ызыгуур салгаан дужаалдыг Сейф-уль-Ислам Мохамед Эль-Бадры Иеменинн Саях-хө Министри Эль-Кали Абдурахман Эль-Саяли, Даштыкы Херектер Министриниң орадакчызы болгаш Күрүне министри Эль-Кали Мохамед Эль-Амри, Иеменинн чазаның политиктиг чөвүлөкчизи доктор Хасан Багдади, сымг чөвүлөкчизи шейх Али Эль-Джабали, а ол мичанш ош-биле калган өске-дө кижилер ошү үдөп чораян.

Ол болган беседала ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри Д. Т. Шепилов (СЭТА).

Иеменинн Премьер-Министриниң орадакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри, ызыгуур салгаан дужаалдыг Эмир Сейф-уль-Ислам Мохамед Эль-Бадрыни СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. БУЛГАНИННИҢ хүлээп алганы

Иеменинн Премьер-Министриниң орадакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри, ызыгуур салгаан дужаалдыг дөргө Мичалзагылар эмир Сейф-уль-Ислам Мохамед Эль-Бадрыниң СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин июнь 12-де хүлээп алган.

Иеменинн Саях-хө Министри Эль-Кали Абдурахман Эль-Саяли, Даштыкы Херектер Министриниң орадакчызы болгаш Иеменинн Күрүне Министри Эль-Кали Мохамед Эль-Амри, Иеменинн чазаның политиктиг чөвүлөкчизи доктор Хасан Багдади болгаш сымг чөвүлөкчизи шейх Али Эль-Джабали, а ош-биле калган өске-дө кижилер хүлээп алышыңа ошү үдөп чораян.

Н. А. Булганинниң болгаш ызыгуур салгаан дужаалдыг Сейф-уль-Ислам Мохамед Эль-Бадрыниң арасында болган найырадың беседала ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри Д. Т. Шепилов кырышкан.

ССРЭ-ниң Агаар Флодунун хүпүңгө алдар кылдыр

Июнь 24—ССРЭ-ниң Агаар Флодунун Хуну. Совет улус болгаш ош Чепектиг Күштери ол байыраалга төлөтпн-биле белекениш турар. Совет ужал-чүдүлүң байыраалыңа алдар кылдыр хоорайларда, көдө суурааларда, шериг кемектеринде болгаш дайынчы корабльдерде социализм чүрүлүч шериг-агаар күштериниң алдарың төөгүзүң дугайында ишлектерин болгаш лекцияларың чорудуп турар.

Армияга, Ужал-чүдүлө Флотка дузааларың эки-тура Нитилендизиниң аге организакчыларында Ада-чүрттүн Улут дайынының чыдарында совет ужалдуучуларың мадырлык чоруктарың дугайың көргүзүп турар фото-дегелектери болгаш фотоматрицканың организакчиси тургускан. Дика хөй библиотекаларда номнары дөшөгөн.

Агаар Флодунун хүпүңгө белекенишкан, калбар культурга Бажынар болгаш ордулары Совет Эвилелиниң мадыр-

лары-биле, ужал-чүдүлүн үдөтүрүңүң ажимдакчылары-биле ужалжышыңнарың организакчиси турар.

Июнь 24-те Москваың Тушину аэродромуңа ужал-чүдүлүн парад болур. Ужал-чүдүлүн чаңчы болган улут байыраалыңа найысалдык болгаш областың чүс-чүс муң чурттакчылары келир, ош ангыда даштыкы чурттардан аалчылар база келирлер.

Агаар спортсменнер — ужалдуучулар, планерлер болгаш ДОСААФ-тың авиомодельчери, шеригниң ужалдуучулары, парашютистер, десантылар боттарының спортчу уран-мергезилери көргүзүрлер.

Агаар Флодунун хүпүңгө алдар кылдыр областарга, крайларга болгаш эвилелдерде республикаларга ужал-чүдүлүн спортчу байыраалдарың организакчиси, самолет, парашют болгаш авиомодель спортунун маргылдаалары болуп эртер.

(СЭТА).

И. Броз Титонун, Н. С. Хрущевтуң болгаш А. И. Микоянның совет чуртта аян-чорук кылып турары

Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының Президентизи Иосип Броз Титонун, ССРЭ-ниң Дөди Советияниң Президиун кижигүнү, СЭКП ТН-ниң Бирчи Секретары Н. С. Хрущевтуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги орадакчызы А. И. Микоян болгаш оларны үдөп чорур кижилериниң ут-куур дөш Сельскиниң муң-муң ажимчы чоннары вокзал чогуңда шөлдө июнь 12-де чыгып келгенер.

Тускай поезд перронуа чедиң келген. Эштер Иосип Броз Тито, Н. С. Хрущев, А. И. Микоян олар вагоннарың ажиертеринге көстүп келгенер. Найырадың байыр чедиришкениниң сестери дынналып турган. Аалчылары СЭКП-ниң Ростов обкомунун секретары Н. В. Киселев, СЭКП-ниң Сельск райкомунун секретары В. Н. Завьялов, Сельск райбүкүсөкунун даргазы И. Е. Колесников болгаш ол черин өске-дө ажимдакчылары уткуп алган.

Иосип Броз Тито, Н. С. Хрущев болгаш А. И. Микоян олар чымылганнарга байыр чедирип, чүве чугаалааннар.

Шаандан бээр кайгамчык эки, маңнаар дөш айттарың естүрүп келген Доннуң тарачыларының өмүзүндө СЭКП-ниң Ростов обкомунун секретары Н. В. Киселев Буденный аттыг айт заводунга естүргөн айт дөшө айтты аш Титого белек кылдыр берген.

Югославияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне ажимдакчыларың чоруп чолуур тускай поездниң доктааның бүгү-ле станцияларга муң-муң совет хамааттылар найырадың Югославияның база Совет Эвилелиниң күрүне ажимдакчыларыңа изиг байырын чедирип турган.

Ел станцияның чок казымында колхозгарың колхозчу хөраажениңиң болгаш анда хөраажен демір орукчулар ук поезд диге уткуштур чедиң келген, изиг байырың югослав хөраажениңге дамчылары Иосип Броз Титонун кадайы Наванка Брозтан дөшөгөн.

Наванка Броз чымылганнарга байыр чедирип чүве чугаалаан, ош чугаазың серб дымдан Иосип Броз Тито отулдурган. Анаа харын кылдыр, бузулбас совет-югослав найырадың алдары дөш динмиттиг адыш чаксаашыны болгаш байыр чедириң өстөр чагылыны берген.

13 шак 45 минутта турда тускай поезд Кавказская станцияның перронуңа чедиң келген, мичаарда Крототкин хоорайның болгаш чок казыда казак станцияларың келген турган. Югославияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне ажимдакчыларың партия, советтин ол черде удурукчулары, ийи коза крайларың — Краснодарың болгаш Ставропольдун колхозчу шөдөрүн ажим-ишчилери уткааннар.

Крототкинниң пионерлери хүндүлүг аалчыларга чедиң келген, оларга чекер өккөң туудустан болгаш пионериниң чыдыг кызыл галустарың оларга багал бергенер. Автоматналарга олуруп алган, Григоропольская найысалче бар чоразан эртим аалчыларга чымылганнар байыр чедирип, ас-кежиктиг орук-суурну күзөп үдөп турганнар. Ставропольдун чуртта алдаржаны ажим-агыйларың бил-гээзи—Ново-Александрово районун Став-дин аттыг колхозу ында туруп турар.

Кайгамчык чагай тараларың шөдөрүн көөр болгаш колхозчулар-биле беседалажыр дөш аалчылар орук дургаар хөй катап доктаганнар.

Ставропольдун чер: «Морпан чедиң келдиңер, кирип морпанар!» деп сөстөр-биле хүндүлүг аалчылары уткаан.

Григоропольская станцияның Олин деп ногаан колхозчу театрының турар черинде арым лштинге чекетерин аалчыларже чажып турган.

Совет парламент төлөөлөрүңниң составыңа кирип, эртер чымыл күрүңүңдө Югославияга барып чораян артель даргазы, ССРЭ-ниң Дөди Советияниң депутаты Н. Ф. Лысен митингиңиң ажимыңа. Колхозтун 2700 кижигүннериниң өмүзүндө ол дарга чедиң келген хүндүлүг аалчыларга чүрөттин ханыңыңдан изиг байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Ургутчуледиң ажим чаксаашының уткушкунуң-биле Иосип Броз Тито, Н. С. Хрущев болгаш А. И. Микоян олар колхозчуларың мурнуңа чүве чугаалааннар.

Колхозчулар боттарының хөй адырлардыг ажим-агыйың аалчыларга чоргаар-ламышың-биле көргүсөинер.

Комплексилег үшүк бригадалың дуртаанга колхозчулар дүштеки шайлаашкыны аалчыларга белекээр. Чымыл, чымчак найырадың байлаага болуп эртер ол дүштеки шайлаашкының үсүндө чугаалар солушкунуңу болган.

Югославияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне ажимдакчылары оруруп, аян-чорук кылып чорур тускай поезд—Москваың шагы-биле 22 шак 35 минутта турда Кавказская станцияңа Краснодарже чорупкан. Хүндүлүг аалчыларың үдөп, перронуа Крототкинниң, кавказская станцияның болгаш чок казыда станцияларың ажимчылары, албан-лаакчылары, колхозчулары чымылганнар.

ЮФУР-вун Президентизи Иосип Броз Тито чымылганнарга байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Июнь 13. (СЭТА).

Россий Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары чазын чажып тарыыр культураларың тарылга пазыны күүүсүндө

РСФСР-ниң колхозтары болгаш Совхозтар министрствозунун совхозтары чазын чажып тарыыр культураларың тарылга планы июнь 10-да 100,4 хуу күүүсүндө. Чазын чажып тарыыр культураларың 76,3 миллион гектар кылдыр, эртерен чымыл ол-ла үсүндө деневөрге 3,7 миллион гектар хөй кылдыр тараан.

Кудурууларың тарылазы дика калбартка. Нийтин-биле 11,7 миллион гектар кудуруузы аш эртерен чымылдан деневөрге 3,5 муң гектарны хөй кылдыр тараан.

Республиканың ден тарыыр районнары бо чымыл 1200 муң гектар ден-долуңуң-тин аш эртерен чымылдан деневөрге 413 муң гектарны хөй кылдыр тарааннар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда 536 муң гектар чигир свезданы тараан, ол дөргө 1955 чылдазыңдан 67 муң гектар хөй болуп турар. Картофельни болгаш ногааларың тарылга шөлдү эртерен чымылдан деневөрге 330 муң гектарга көвүдөн.

(СЭТА).

1328 муң гектар аңдарган кур чер немешкен

АЛМА-АТА. Казах ССР-ниң колхозтары болгаш совхозтары 1954—1955 чылдарда аңдарган 18 миллион гектар кур болгаш куруукаң черлерге немей 1328 муң гектар чаа черлери аңдарган.

Чаа черлер аңдарары үргүлүчүлөшкөн.

(СЭТА).

Чурунта: 1. делегетиниң делегезеринде автомобильдиң чоруп турары. Солагай талазыңдан оң талазыңче — Н. С. Хрущев, К. Е. Ворошилов, И. Броз Тито болгаш ош кадайы.

СЭКП-ниң болгаш Совет чакыткы улурукчулары, эш Тито кадайы-биле база Президентиниң үдөп чорур кижилер Бүгү-эвилелиң көдө ажим-агый делегетиниң болгаш Бүгү-эвилелиң үдөп чорур делегетиниң барып көргөннөр. 2. «Атомнуг энергия» деп навилонда.

Кызылдың чону хоорай чаагайжыдында Төрөөн хоорайывысты чаагайжыдаал

Октябрың социалист Улут революцияның мурунда хей-хей чыдары тыва улус иштикин болгаш даштыкның көчүрүлүрүнүн даралынын алаанга чораш экономика болгаш политикти эрге-чагырга таламы-биле бодунуң чыгыс ай төптүкүн найысалы чок чораш. Мындар Тывага патриархал-феодалдуу тургузуг тергилеп турган. Революция мурунунда Тывага школалар, эмгектер болгаш культураның кандыгы да албан черлери чок турган. Тыва улусту бодунуң национал бижил бенин турбаан.

Совет Эвилелиң Коммунист партияның удуртуулары-биле, улут орус улустун амы-дуума дузаламчыны-биле тыва улус бодунуң хостуг туруп келген чылдарының дургузунда улут чедикшиверини чедип алган. Партияның болгаш чазактың хун-бүрт сагыш салымшынының ачымы-биле совет Тывада социалист үлетпүр хөтүл, колхозчу амы-агыи бижилги сайырар турар, колхозчу арагтар суур-жун чуртталгага массалык шилчип, өгдерден, чамдардан культуруту чырык чаагай бажынарже көзүп кирип турарлар, колхозчу суурлар, школалар, культура-чырыкшынының, эмгектеги албан черлери, электростанциялар, МТС-тер болгаш үлетпүр бидүрүлгелери туттунуң турар.

Совет Тываның найысалы — Кызыл хоорай хөгжүдө таламы-биле бүгү обласка үлетер болуп чык бүрдө-ле чараш-чаагай бажынар тудуун улам калбартып, чаагайжып, чурттагыч чонунуң салып улуп, материалдык чуртталга байдалы өзүм чаагайжып турар.

Кызыл—Совет Эвилелиң амык хоорайларының бирөөн. Хоорайның өгези — таван 1914 чылда салып тургускан. Ол үеде Урашай крайның чагырга таламы-биле политикти төвүнүң чүгө агеж салдыган. 1919—1920 чылдары Бело-кавказские (Хем-Белдиряге) чүгө 35—40 хире чурттакчылар бажынарды турган. 1921 чылдың национал хосталгалык революцияның түпкүлүнде Тыва Арат Республиканың тургустунган-биле чергештири, оң политиктиг чазак-чагырга-зыңды, экономика харылзаларының найысалы болуп Кызыл 1922 чылдан өгези база-ла хөгжүп келген. Улут Совет Эвилелиң амы-дуума дузаламчыныга даянып алган, ТАР-ның амыкчы-массалары бодунуң чуртунуң хөгжүдүлүрүнүн 23 чылдың дургузунда бодунуң мыак хоорайы Кызылды чаагайжытып, сайырарды таламы-биле улут чедикшиверини чедип алган.

1930—1933 чылдарда советтранспортир контроланың автомашина гаражи (амгы АТК-ның төп сентеле мастер-склазы), чазак чериниң кий кат бажыны (амгы совпартишкола) болгаш өске-да культура албан черлерини, чуртталганың хей-хей бажынарды кылдырган.

1937—1943 чылдарда амгы № 2 үш кызт школа, № 3 үш кызт школа, облас-тын амгы төп эмгекче чери, чазак ордузу (амгы СЭКП обкомунуң болгаш облуктескомунуң турар бажыны), улут магазин, ресторан, чунар бажың болгаш өске-да дыка хей бажынар кылдырган.

Бистид Улут Төрөөн чуртувустун улустарының хей националдык амы-дуума өгүлөинге Тыва Арат Республиканың киргени болза, тыва улуска канчаар-да аажок улут аас-бешик болган, тываның экономикаының үндесин чаартылганын болгаш социалисттик утпа-шынарды, национал хевирлиг культураның чечек-тешишиңнегиз кызылдар чок аргалар азыттыган.

Бистид амык обласывыстың дугайында, бистид Кызыл хоорайывыстың дугайында партия болгаш чазак адының сагыш салымшыны салып турар. Чүгө сөөлүг беш чылдарың дургузунда коммунал болгаш ведомство организацияларының шугуу-биле чөриң муң квадрат метр амык чуртталга шөү амылгага кирген.

Кызылдың муруну-барың таламында көдө амык-агыи машиналарының сентеле заводунуң тудуу дооступ турар, оң-биле

көжө хлеб бижырар, пиво хайындар заводтар, өгт комбинаи болгаш өске-да ту-дуглар кылдынып турар. Хоорайның чөн таламында чаа электростанцияны тудуу чоруп турар. Эрткен чылын Ленин кудум-чүзүн асфальтлаан. Тос муң квадрат метр хире тратурары асфальтлаан, чаа-чаа үлетпүр бидүрүлгелери, чуртталга бажынар, культура аммыраалдык бажы-нары кылдынып турар. Ам хоорайның чуртталга болгаш үлетпүр бидүрүлгелери-нин, албан черлериниң бажынарнага суг шоргалал киярер дөш белетке амылдары чоруп турар.

Кызылдың чаагайжылганын таламы-биле хоорайның чурттагыч чону бол-гаш коммунал ажылдакчылары сөөлү чылдарың дургузунда улут амыкты кыл-ганнар. Айткан үениң иштине хоорай-ның кудумчуларына чүс муң амык мыш-тарны, 250 муң хире хаак, чодураа, ха-раган болгаш өске-да үнүштерини тарып олурткан. Хоорайның амыкчы чоннары бодунуң хоорайның чаагайжылганын ча-чыл-бүрдө иденпейлиг кияржип турар. Чурттакчыларың хуузуңда амылалында турар муң-муң бажынарны сентеп се-лөөн: кышалаан, херимнең, бажынар чанын ногаажыткан. Кудумчуларын чы-рыдарын элөөн экижиткен.

СЭКП-ның XX съездин амыкчы чонунуң материал-культурауу денгелин көдүрери-нин, хоорайларын чаагайжыдарының калбаа программаны айткан. Партия болгаш Совет чазак Кызыл хоорайны чаа-гайжыдарына чүгө чангыс бо чылын бе-лин 2 миллион 600 муң рубльди берген.

Область төвү — Кызылды чаагайжы-дар таламы-биле бо чылын дыка улут амы-ларын кылар апар. Ам Ленин кудумчу-зун Гастело аттыг партия хоорай адына-га паромга чедир блум сийрер амык дооступ турар. Ол амыкты машина оруу-нуң станциянының коллективни күсөдип турар.

Кочетов кудумчузун партия хоорайның адык ужуңга чедир блум сийрер амы-ды өгезээр. Октябрь болгаш өске-да кудумчуларын эде чаартып кылар таламы-биле амылдарын чорудар. Хоорай ишти-нин орутарын дыка багай. Орутарын сентээр, экижидер таламы-биле элөөн че-кетер адынын турар. Хоорай иштиңиң орутар сентээр амылгы автотранспорт контролары, төп автосентеле мастер-склазы, суг амыкының өгезели, даг экспедицияның автобазам, харылза кон-торлары, сентеле заводу, облпотребсоюз АТК-ны, нефть базаны, чер тургузуунуң өгезели болгаш оон-да өже черлер чо-гуру дузаламчыны көргүзүп болурлар. Ол организацияларының удуртукчулары хоорай чаагайжыдарының амылын, хоорайга кирген орутарын сентеп экижидериниң амылын боттарының өң чугула амык хуузагы деп көрүжүрүт. Бо чылын Октябрь кудумчузун, хоорайның рынок шөлүг, Гастело аттыг партия кирер көл орутку, асфальты-биле шынар деп пла-наан. Ол амылдар ам дыка өжүм, ор-ганиза чок чоруп турар, ынчангаш күсү соок дүжөр бетинде хей амылдар кылар апар.

Ам Кызыл хоорайның үлетпүр бидүрү-лгелеринин, албан организация черлеринин болгаш чуртталга бажынарнының чаны-нга ногаанчыдылга, чечектер, ситенер тарылганын өгезелен. *Хоорайның ком-мунал амык-агыи чериниң тендицамынга 350 муң амык үнүш дамыдарын тарып өстүрген. Бир өвөс чөп амылдар болза үнүштер хоорайның хергелелин ханды-рып болур.

Хоорайны массалык ногаанчыдарының бо хире улут болгаш чугула амыкының хоорайның улут, биче бүгү амыкчы чо-нары иденпейлиг кияржип ужураут. Хоорайның амыкчы чонунуң кыдык чагай, арыг-шевер чуртталганы дөш демгелче уланган, хоорайывысты ногаанчыдары-нын ол чугула болгаш чаагай сорулгазын күсөдиргенде кым-да кижичи хоорук тур-бас ужураут.

Чоожу чылдарда хоорайывысты бүр-тү-биле ногаанчыткан турар ужураут бис. Бо амылга эң дээр кияржип турар кол-лективтер болза совпартишколаның, ишти-

ки херектер министерствонуң область өргөзелинин, № 3 школаның, облуктеском-нун, көдө амык-агыи техникумуун, даг үлетпүрүнүң өргөзелинин коллективтери болгаш өскелер-даа болур. Совпартишкола-ның коллективни бодунуң девискээринде тарып алган мыштарын үргүчү эки ажаап, сугтарып турар.

Сентеле-механика заводунуң коллек-тивни бо таламы-биле элөөн амылдарын кылган. Заводтун девискээрин болгаш мында амыкчы суурну өки ногаанчыткан, дыка хей амык-бүрт хаак, хараган чүд-дерин олурткан. Ам чечектер тарылганын чорудуп турар.

Хоорайның үлетпүр бидүрүлгелеринин, албан организация черлериниң хей ну-руузу бодунуң девискээрин ногаанчыла-рын өки чорудуп турар болза-да, кижилериниң чурттап олурар, уругдарың ой-нап, өзүп турары чуртталга бажынарны-ның чаагайжылгазы, мыш, чечек тарыл-ганын дыка багай болуп турар.

Хоорайның амыкчы чоннары, комсо-молчулар, пионерлер, кварталдар болгаш кудумчулар комитеттери, бажынар өгез-елери бистид бүгү хей нивитис чур-талга бажынарды догаандыр ногаанчы-лык каастаарына өң иденпейлиг кияржип ужураут.

Хоорайны ногаанчыдып чаагайжыдары-ның таламы-биле чорудуп турар амы-кың бүгү өргөжө чугулазын чамдык ал-бан организация черлериниң удуртукчу-лары ам-да чедир билбөөнер. Көдө амык-агыи область өргөзелинин (на-чалыгы өң И. Девченко), мыш амык-агыи область өргөзелинин (началь-ны өң Д. Воронков) девискээрине тарып олурткан мыштар ол коллективтер-нин багай ажааган-биле курган калган. Автотранспорт контроларының дужуңда суг ака бээр эриктиң тамба тудуушуну дыка өжүм чоруп турар. Тулук трестин, төп автосентеле мастерсклазы оларга дааскан участкаларды амыкты амылга чедир дооспааннар. Хоорай чаагайжыл-ганын айттары амыкчы чонун амы-лар байдалы экижидериниң чугула чүдү болур деп ол удуртукчулар билип алаа чогурут.

Мыштарын тарып олуртуру, чечектер болгаш каас чараш үнүштерин тарып олуртуру амыктың чүгө өгези болур. Үнүштерин өстүрери, оларын камгалаары кол чүдү болур. Хоорайның чамдык чур-такчылары, өң мылгыны чаагайжылганын өгезелечилери болур чамдык амыктар болгаш школалар ногаан үнүштерин үрөп, оларның бидүрүлгелерин болгаш бүр-лериң үе оң чоруп таварылгалар хоя-вар өвөс.

Найрыл, Красноармейская, Сесерлиг, Элевин кудумчуларында болгаш өске-да черлерде дыка хей мыштарын инектер, хаваң, дагаалар үрөп чок кылган. Дыка хей амыкчылар болгаш албан хаакчы-лар, хоорайның чурттакчылары инектер, хаваң, дагаалар ап турарлар. Оларның иш-тинден дыка хей кижилер малын болгаш кужун сула салып турар, олар тараан мыштарын сыйып, чечектерин үрөп, тай-та башып турарлар.

Партия, профвизелдер, совет болгаш комсомол организациялары хоорайны чаа-гайжыдар, ногаанчыдар, үнүштерин камга-лаар дугайында чурттагыч чонунуң орту-зунга тайылбыр массалык амыкты ка-лбартып ужураут. Хоорайның ногаан үнүш-терин бодунуң контролго амыры, олар-нын камгалаары дөш шивтирлиг дем-селди чорудар хоорайның комсомолчу-ларының, пионерлериниң алдарыг төрө бо-лур.

Коммунист партияның болгаш Совет чазактың хун-бүрү берип турары мате-риал-техниктиг дузаламчыныга даянып алган, бистид төрөөн хоорайывысты чаа-гайжыдар таламы-биле амылдарың пла-ны дооду күсөдери хоорайның бүгү амыкчы чоннарының хуураут херөө бо-лур.

Б. ДОЛЧАНМАА,
СЭКП-ның Кызыл хоорай комитетинин секретары.

Бедик кодүрлүүшкүн

Төрөөн хоорайны чаагайжыдып, ногаан-чыдарына чурттагыч бүрүзү сонтургалдыг. ынчангаш июнь 9-та амык шагы төвөргө нити субботник болуру чырал-тыг турган. Хоорайның амыкчы, ал-бан-хаакчылары амылдаа чогуру учас-толарына чыгып келгенер.

Мылгыя ГИВ, УМВ, облпотребсоюз-тун, АТК-ның, эмгекте коллектив-тери организас-биле өки амылдап, өскелерге дуржулганы көргүсөөнер. Бир муң амык кижилери 28 көзөк чегре тус-тусе участоттар айы-биле хувааган. Облпотребсоюзтун АТК коллективни чер таарыштырылга өргөзелинин чанын-дан Доммас-Сугга чедир орукка 500 тонна даш, довурак дамып, дескелеп амылдаан. Эштер Кирилловский, Бордюгов олар кижилерин күзүн шын организастап, эки амылдааннар.

СЭКП-ның Кызыл хоорай комитети (секретары өң Анкудинов), хоорай күтүсөму (ларгазы өң Кошкарлов) чонунуң чаагай-жылгыга белик ведүрүшүрүнүң со-нуургалына өки-ле кичөөнөй салбааннар. Хей кижичи киржиптиң субботник барыс план чок, көчүгү кошмак организастыг байдалга өрткөн. Орутарга төгөр довура-тар белететиниксөө. Сөөртүлгеге амылгаар машиналар план чок болган. Транспорт адында суг-моонданыга дыка хей машина-лар чыгып, чамдык участкаларга чели-пес, маналыр турган. А Даг экспедиция, руда өргөзелинин коллективтери чүгү кылдырып билбейли дыка хей шакты ма-нашыныга өрткөөнер. Субботникке амылдар дөш келген Рогова дөрүт, бо хоорайны чаагайжыдып амырныга со-нуургалынысты аларедир сөс тыпмас-дыр мөс. Амылдар дөш келгире бо-дур, бүдүн 2 шак иштинде анаа олур бис, бидүрүлгеге болза кыдыг продукцияны бидүрүп албас-тык бис. Дружба кудумчузуңда олур-каан мыштар, хараганнар, чечектер ва-да берген болгай. Ону чөптүг сугтарып дү-гайында хоорай организастары доктаа-мык кичөөнөй салбайн турар — деп ху-малды илередиң чугулаан олурган. Суб-ботникке барган кижичи бүрүзү күтүр-көм дөш чижелтиг херекселер албан ужурунда бот-боттарың маначыр чору-к дыка хей болган.

Эрткен неделяда субботник

Кызылдың амыкчы чону бодунуң хоорай-нын чаагайжылганы дөш өрткөн неделяда субботникке иденпейлиг кир-жишөөнер. АТК чогуңда хем аринде тамбага көрпөңүң, обласың кыдык камга-лаа кылдынып, фельдшер-акушер шко-лазын, вендиспансерияны болгаш оон-да өске черлерин коллективтери амы-лдаан. Анаа нивитис-биле 270 амык кижичи иришкен. Оон амылда Кочетов кудум-чузунуң үстүндө эгелеш Дружба кудум-чузунуң үстү чартыныга чедир чамдык черлерге АТК-ның, автотрестин коллектив-тери машиналар-биле сай, довурак сөөрт-түп, төп турганнар.

Үстүнде айттыгган коллективтериниң иштинде көрпөңүң коллективти өки амылдаан дээрин демгелээр херек. Чам-дык коллективтер элөөн амылдап чоруй тарай бергилөөнер, мындарга горпо кол-лективни часкаан артып калган, амык-тап турган, бо коллективтиң субботникке келген кижилери шунту демир-үрүктөр-лиг, оон мын оларда элөөн нослалар база бар болган. Бо-да, өске-да кол-лективтер тамбаның кырында узун дурту 380 амык метр черин дескелөөн. Моон сондоар ол улам экижидер кылдынар бол-гаш өсүлүг тратур тургустунар. Анаа амылдааннар тамбаның иштин таламы хуузазын чамдык черлеринге дашты дес-келеп салганнар.

Тамбага амылдаан коллективтер (горпо коллективни санаваса) 3 шак хире амылдааш-ла тарай бергилөөн четпес. Горпо коллективниң амыкчылары бол-гаш албан-хаакчылары Красноармейская кудумчузунуң бир кварталында мыш тарылганын чоруткан, ону боттарының кү-жү-биле сугтарып, ажаап турарының дугайы мылгыны хоорай чаагайжылга-зын амылгына моон сондоар-да иден-пейлиг кияржип дээринге бидүрүлгенин коллективте профвизел комитетинин дар-газы өң Сухачев чугулап турар.

Н. КОНСТАНТИНОВ.

Бүгү-ниипиниң херээ

Кызыл хоорайның албан организация болгаш бидүрүлгелериниң коллектив-териниң база чурттагыч чонунуң иденпей-лиг киржипти-биле хоорайның коммунал амык-агыи органы хоорайның чаагайжыл-гыга тудуунуң, ногаанчыдылганын таламы-биле сөөлү чылдарда чамдык амылдарын кылган. Мындг болза-да чаа-гайжылгыга амылгында улут чечкестер барын демгелээр чугула.

Хоорай чаагайжылганын хей-ниип-тиниң херээ кылдыр көрүп турар органи-зациялар бодунуң албан чериниң болгаш боттарына хамаарып турар чурт-талга бажынарнының девискээрин чаа-гайжыдып кылып турда, чамдык органи-зацияларда чаагайжылгыга амылгың түгө хоорайның чаагайжылгыга тудуун чору-дуп турар организация кылдыр чүве дээр көөн бар.

Областың культура өргөзелинин типо-графиязы болза, Кызыл хоорайда база бир улут организация болур. Оң өргөзінде бү-дүрүлгеге туугаарыңдан амылда чуртталга бажынарны хей. Ол бидүрүлгениң дирек-тор, партия болгаш профвизел органи-зациялар чаагайжылгыга амылгың чору-дарыңче, амыкчыларга таарымчыладыг бидүрүлгелериниң тургузарыңче сагыш салбайн турары шын өвөс. Бидүрүлгелериниң чанында саныг каш мыш олуртуп каан боордан өске кыдыг-да чаагайжыл-гыга туугу чок, девискээрин бок дуй алы берген, арыг сугау кудук, спорт шөлү чок. Бидүрүлгениң амыкчы, албан хаак-чыларының хей кезин ук чериниң чурт-талга бажынарнында чурттап турар. Бү-дүрүлгеге хамаарышкан чуртталга бажы-нары хоорайның төп кудумчулары — Ленин, Кочетов болгаш Шеткинниң кудум-чуларында, ол хирезинде кыжаа-херимне-ри, кышалаан, чанында чангыс-даа тараан мыш чок.

Газетестальорттун Тыва обласка сал-дык базаның чанында кыдыг-да чаа-гайжылгыга чорутулмаан, сондаларының дужуңда курган калган 2 терек бар. СЭКП хооромкунуң талөөн ук организацияның удуртукчулары-биле каш катан чугаагай-жык чаагайжылгыга амылгың чорудар дугайында азыраан болза-да амылга чед-дир амык кылбаан. Ол мынкан беш артының эмгекче чери, обласың чурт үлетпүрүнүң бидүрүлгелери, обласың көдө амык-агыи өргөзели, хоорайның со-циал-хандырылга кылдың боттарының девискээрлеринде чаагайжылгыга амылгың чоруттайн турарлар. Чаа амылгага кир-ген болзага бажынының кыжаа-херими кылдынымааныңдан оң чаагайжылгыга чорудар аргажык.

Коммунал чуртталга бажынарнында-да, боттарының хуузуңда бажынарнында-да чурттап турар хамааттар мыш бол-ган чадап үнүштер тарып, чуртталга бажынарнының чанын ногаанчылар амыкты колдуунда-ла чоруттайн турар. Боттары-ның хуузуңда амык-агыи болур огород-тары массалык-биле амылдап кылып, хоорайның нити көрүмүн үрөп, инек, хаваң, дагаа кыжаалары тудуң, чуртталга бажынарнының чанын боткалдырып, ха-рын бичип-даа чайлың чер чок болдуруп турар кижилер хоорайда дыка хей. Октябрь кудумчузуңда № 1, №3, Кызыл партизан кудумчузуңда № 19 чаа чуртталга бажынарнының девискээр чангыс. Бо бажынар өсүлүг-ла колхозчу тараачынар бажынарны болган. Инек, хаваң, дагаа кыжаалары, оттулар чүлө салдары, огород-тар-биле девискээр дугаланган. Кызыл партизан кудумчузуңда № 5 бажының девискээр чаагайжылга чок, огород кыжаалары-биле додунган. Бо бүгү нивитиге кыдыг-да амык бербейли, харын хоорай-нын боткалдырып турар. Мындыг чижек-терин чүс-чүзү-биле көргүзүп болур. Хоорайның чамдык чурттакчылары хуузуңда дагааларын, инектерин, хаваңнарын хай-гаараал чокка сула салып турарынын жу-рундан олар чонун олуртуп, тарып каан үнүштерин үрөдөп турар.

Хоорай чаагайжылганын херээте иденпейлиг кияржипти орунга, харын саат ужураштырып турар кижилерин хоорай Советиниң күсөкөмуң таламын даг хемчөт албайн турар. Хоорайның чур-талга бажынарнының, өң мылгыны ком-мунал чуртталга бажынарнының чанын-га

хуууну көдө амык-агыи сайырарды чоруттары болдурубас дөш хоорайның коммунал бажынарнының өргөзели дем-сөжир өйү келген.

Албан организация болгаш бидүрүлгелериниң боттарының өргөзелин чурт-талга бажынарнында чурттап турар амыкчы, албан-хаакчылары хей ну-руузу хуузуңда амык-агыи сайырар-каш. хей-нииптиге амыкты бажынар чанын-га чаагайжылгыга чоруттайн турарлар. Чижээ, обласың көдө амык-агыи өргөзелинин, тулук трестиниң, обласың культура өргөзелинин типо-графиязын, мебел фабрикамын болгаш өске-даа черлериниң чуртталга бажына-рында чурттап турар амыкчы, албан-хаакчылар хуузуңда огородтары өстүртүп турар, а бажынарнының чанында мыш олуртунмаан. Шаг мындыг хуузуңда амык-агыи сайырардып турар кижилерде чай чок, хоорай чаагайжылгыга кияржип аргалы чок болуп турарлар.

Чаагайжылгыга амык колдуунда ку-думчуларже уланган. Ол мын. Мындыг-даа болза, бидүрүлгелериниң, албан организация черлериниң, чуртталга бажынарнының иш-тики девискээрлеринче хун-бүртүнү кичөөнөй салыр өй келген. Хоорайда чүгө совет-партия школарын, Күрүң бажынының, область контроларының, көдө амык-агыи техникумуңун иштин девискээринде мыш болгаш чадап үнүштер таарыткан. Эң мылгыны школарын, уруглар салдарының, асылдериниң, бидү-рүлгеге, эмгекче черлериниң чуртталга бажынарнының иштин девискээрин чаа-гайжыдыр, мыш болгаш чадап үнүштер тарып амыкты калбартыр чугула.

Албан организация болгаш бидүрүлгелериниң, коммунал болгаш хуу чуртталга бажынарнында чурттап турар хамааттар боттарының девискээриниң чаагайжылгы-газын шуут харылаар хүлээлелин. Мындыг болза-да ол хүлээлени күсөтпейн турар. Хооруктеском бо чанын органи-зациялар болгаш чурттакчылар чаагай-жылгыга дугайында мындагыларын тара-ткан, а күсөдөлдө дөш мындада чор-тулааныңдан түңөл чок артык.

Хоорайның орук амык-агыиңиче кичөөнөй салдынып турарыңдан чамдык кудумчуларга машина чоруп шыдаас, ар-гыжарына берге байдалдар таваржып тур-ар. Доммас-Сугга орутку каш чыл улаш-тып кылган-да болза чаксы үеде, чазак чанган соонда аргыжылга үстүп турар. Ол мынкан Кая-Хем, Сельская болгаш Амык-ны кудумчулары машина болгаш өске-да транспорт чоруту арга чок болган.

Хоорай кылдында амыкчы суурлар — Зооерная, Улут-Хем ол чанында туубой заводунуң девискээринде, Доммас-Суг адында амыкчы суурда чаагайжыл-гыга туугу херек чок, мыш тарылганы организастатынмаан. Маңа амыкчы, ал-бан-хаакчыларын культурутуг дышталга-зынга таарымчалыг байдалы тургуза-ры негетинин келбөөн чүве бе!?

Албан организация болгаш бидүрүлгелериниң база чурттагыч чон мыш тары-ланы калбартып турар болза-да агротех-никтиг чурттарыны сагывай, мыштарын хей кезин өлүг хөрүңөөргө олуртуп, өсүдө албайн турар. Чижээ, Шетанкия, Кызыл партизан, Несочная, Чехов, Чүдүм болгаш өске-да кудумчуларда чуртталга бажынарнының, албан болгаш бидүрүлгелериниң чанынга чыл-чыда-ла хей мыштарын элөөн кырынга олуртуп, кү-рүңениң мыш байлаан хей-биле үрөдөп турар чоруктар бар. Туугулар чанын-га мыш олуртуду нити чуртуну үрөп, шуут чышыр тарып турар. Мышты олуртуп, ажаар дугайында чонунуң орту-зунга таныдылга амыкчы калбартыр чугула.

Хоорайның чурттакчылары боттарының хоорайныга мыш болгаш ону чараш, чаа-гай болдулар күзөл улут. Мындыг бол-ганда бүгү-нииптин иденпейлиг киржипте калбартып турган, Кызыл хоорайны чаагайжыттыган, чараш, культуруту хоорай болдулар арга хоорайны партия, совет, коммунал амык-агыи органырында бар.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

Чурутарда: 1. Кызылдың Октябрь кудумчузуңда төп сесерлиге чечектер тарылганы. 2. Совпартишколаның кудумчуже таламы. Эрткен субботада болган нити хоорайның субботникте Зоготөрвонуң коллективниң орук чаагайжылганында Фотолары О. Самбыл-олдуу.

